

UDSKRIFT
AF
ØSTRE LANDSRETS RETSBOG

Den 9. marts 2018 kl. 09:30 holdt Østre Landsret offentligt retsmøde i retsbygningen, Bredgade 42, København.

Som dommere fungerede landsdommerne Ole Dybdahl, Tine Vuust og Morten Christensen, førstnævnte som rettens formand.

Der foretoges fortsat hovedforhandling

24. afd. nr. B-3448-14:

1) Inge Genefke og Bent Sørensens Antitortur Støttefond

som mandatar for _____

2) _____

3) _____

4) _____

5) _____

6) _____

7) _____

8) _____

9) _____

10) _____

11) _____

12) _____

13) _____

14) _____

15) _____

16) Inge Genefke og Bent Sørensens Antitortur Støttefond

som mandatar for _____

17) _____

18) _____

19) _____

20) _____

21) _____

22) _____

23) _____

(advokat Christian F. Jensen, besk., for sagsøgerne 2 til 15 og 17 til 23,
og advokat Christian Harlang for så vidt angår sagsøgerne 1 og 16 samt
den del af sagen, hvori der ikke er dækning under den meddelte fri proces)
mod

Forsvarsministeriet

(advokat Peter Biering)

For sagsøgerne mødte advokat Christian Harlang og advokat Christian F. Jensen.

For sagsøgte mødte advokat Peter Biering. Med advokaten mødte tillige advokatfuldmægtigene Emil Wetendorff Nørgaard og Malthe Gade Jeppesen.

Der var ikke mødt nogen sagsøgere.

Som vidne mødte Kurt Borgkvist.

Der fremlagdes Værnsfælles Forsvarskommandos brev af 4. december 2017 vedrørende ophævelse af vidnet Kurt Borgkvists tavshedspligt med nærmere angivne begrænsninger. Retsformanden gennemgik indholdet af brevet og formanede vidnet behørigt på baggrund heraf.

Kurt Borgkvist forklarede blandt andet, at han var værnepligtig fra 1972 til 1974 og herefter blev hjemsendt som løjtnant af reserven. Han gjorde tjeneste i 2. Sjællandske Brigade og arbejdede i 19 år i Forsvarets Efterretningstjeneste, hvorefter han gjorde tjeneste i 3. Jyske Brigade. Han blev i 1997 uddannet militærjurist, som var en 3 ugers supplerende uddannelse for jurister. I 2002 var han udsendt til Bosnien i 3 måneder. Efter hjemkomsten blev han ansat som militærjurist i Hærens Operative Kommando og skulle have været ud-

sendt til Afghanistan, men rejsen blev aflyst, og han blev i stedet udsendt med hold 3 til Irak fra februar til begyndelsen af august 2004.

Uddannelsen til militærjurist var først og fremmest en uddannelse i krigens love, herunder Genevekonventionerne og anden folkeret af betydning for militære operationer. Uddannelsen omfattede også spørgsmål om tortur og udlevering til tortur. Han deltog i uddannelsen af hold 3, der påbegyndtes i september 2003 og foregik i Oksbøl. Der blev på dette hold undervist i blandt andet forbud mod udlevering af krigsfanger til tortur, mens der ikke var megen uddannelse om forholdene i Irak. Der var en sociolog tilknyttet, som fortalte om kulturen og de sociale forhold i Irak, men det fyldte ikke mange timer. De hørte ikke om, hvordan irakiske myndigheder behandlede deres fanger. På dette tidspunkt var den irakiske hær oplyst og officerne hjemsendt.

Under udsendelsen med hold 3 var han som militærjurist rådgiver for chefen for bataljonen. Under planlægning af operationer er det militærjuristens rolle at identificere juridiske problemstillinger ved operationen. Det skal stå i operationsbefalingen, eller der skal heri være henvist til bilag, hvor det er beskrevet, hvorledes man forholder sig med personer, der tilbageholdes og tages til fange. Hvis målet med operationen er at tage personer til fange, vil det i operationsbefalingen være beskrevet, hvorledes man forventer, at det skal foregå.

Han deltog i et samarbejde i en juridisk komite med deltagelse af militærjurister for alle koalitionsstyrkerne, som mødtes en gang om måneden til en såkaldt "Legal Conference". Herudover førte han tilsyn med fanger, som var taget i det danske operationsområde. Fangerne sad i civile fængsler, i arresthuse, i detentioner eller – hvis de var til fare for koalitionsstyrkerne, egentlige kombatanter – i en særlig fængselsfacilitet hos briterne. De civile fanger hørte under den daværende irakiske civile administration, mens de militære fanger hørte under de britiske styrker. Danmark havde ikke selv et fængselsvæsen, men havde derimod en aftale med briterne om, at de danske fanger sad i britisk fængsel. Uanset hvem der havde taget dem til fange, "føjte" danskerne et ansvar for at holde øje med de tilfangede i området, fra de blev anholdt, til de blev frigivet. Et af problemerne var at finde ud af, hvem der var taget til fange i området. Registreringerne heraf fra de tidligere hold og de irakiske myndigheder – den lokale dommer og politichef – var ikke overensstemmende, og der var registrerede fanger, som man ikke havde kendskab til, fordi de enten var blevet løsladt, løbet bort eller forsvundet af andre årsager. Det var hold 3, der satte overvågningen af fanger i system og rapporterede til Danmark herom. Der var ganske primitive kommuni-

kative forhold. Der var ikke almindelige telefoner, da de kom til Irak. Deres telefoner kørte via satellitter med flere sekunders forsinkelse. Hvis man skulle tale med en dommer, måtte man køre ned til retsbygningen. Der var ikke fjernsyn eller aviser. De kunne kun høre P3 fra Danmark.

I Irak var der en straffelov fra 1992, som var ret barsk efter danske normer. For eksempel var straffen for en biltyv at få venstre fod hugget af, mens voldtægtsmænd kunne slippe for straf, hvis de tilbød at gifte sig med offeret. Straffeloven illustrerede det muslimske samfund på daværende tidspunkt, og civilbefolkningen var bange for at blive straffet. Befolkningen vidste, at man kunne komme ud for en meget hårdhændet behandling, hvis man kom i politiets varetægt. Med hårdhændet behandling mener han hård vold, såsom slag, spark, pisk med kabler på bare kroppe, ”udslåning” af tænder, brænding med cigaretter og misbrug af kønsdele. Det var ekstremt voldeligt og må betegnes som tortur. Det viste sig, at disse metoder var almindeligt brugte i bestræbelserne på at opnå tilståelser. Det vidste den almindelige iraker, og vidnet fandt ud af det. Man var i et samfund, hvor det var tilladt at forsvare sig selv, og de civile var berettiget til at opbevare et antal våben i eget hjem og op til en meter uden om huset. Det kom bag på de danske soldater.

Han bragte spørgsmålet om den hårdhændede behandling op i Legal Conference den 11. juli 2004, og de andre militærjurister bekræftede hans opfattelse heraf. DTDF, der er omtalt i månedsrapporten for juni 2004, jf. ekstraktens bind V, side 90, er den detention, der blev bestyret af englænderne, og som indeholdt de militære fanger. Der var udmærkede forhold, og den indeholdt alle nødvendige faciliteter. De personer, der omtales under pkt. 2.2, jf. ekstraktens bind V, side 92, var den militærjuridiske rådgiver (MJUR), som var ham selv, den danske overlæge ved bataljonen (OLG) og formentlig chefen eller en anden fra militærpolitiet (MP). De fik lov til at tilse 15 fanger uvarslet, således som det fremgår af rapporten. Baggrunden for dette ønske var det, der var sket i Abu Ghraib fængslet. Man ønskede i lyset heraf at ”støvsuge” hele det danske operationsområde for fanger for at sikre sig, at de blev behandlet ordentligt, for kunne det ske i Abu Ghraib, kunne det også ske andre steder. De havde et udmærket forhold til fængselsvæsnet, som ikke var problemet. Det var derimod den forudgående efterforskningsfase og internering hos politiet, der indebar den hårdhændede behandling af fanger. Det er korrekt som beskrevet i månedsrapporten, at otte fanger klagede over behandlingen hos politiet. Fangerne fik lov til at fortælle, hvad de havde været udsat for, og tog deres skjorter af for at vise deres skader, som blev undersøgt af den danske overlæge for at konstatere, om deres skader kunne passe med de-

res klager. Den irakiske dommer og folk fra fængselsvæsnet lyttede med. Efter at have hørt på fangerne spurgte de dommeren, hvordan han så på klagerne, og om de var troværdige. De klager, som fangerne fremkom med, var eksempler på den hårdhændede behandling, som han havde hørt om. De vurderede, at de kunne stole på klagerne, og det viste sig senere, at der var tale om en generel tendens.

Forevist indberetning om en skudepisode den 23. marts 2004, jf. ekstraktens bind V, side 13, forklarede vidnet, at der i den overstregne tekst ikke stod noget om, hvordan TSU behandlede deres fanger, men nok snarere noget om englænderne. Det, der står under punkt 4 om TSU-styrken, var en af risiciene ved at ansætte lokale irakere som en form for politienhed eller specialstyrke. Han erindrer undersøgelsen tydeligt. Han selv, bataljonchefen, militærpolitichefen og pressefolk blev tilkaldt for foretage en undersøgelse af, hvad der var sket. Han gik rundt og interviewede forskellige personer herom. Det viste sig, at de to TSU-soldater havde benyttet lejligheden til at hævne sig på den landsby eller stamme, som nogle år forud havde haft ansvaret for en af soldaternes fars død. De irakiske sikkerhedsstyrker var ikke den mest kvalitetssikrede enhed, og der var eksempler på sådanne hændelser. En sådan privat hævnakt kunne sagtens være foregået andre steder, men han ved ikke, om det rent faktisk skete. Der var mange stammefejder i området, som handlede om hævn. De irakiske sikkerhedsstyrker, politiet og domstolene blev generelt betragtet som fjenden. Civile irakere var mistroiske over for myndighederne og bange for folk, der havde magt, herunder bange for at blive udsat for tortur.

Forevist artikel i Information af 20. maj 2016, jf. side 1282, forklarede han, at han lavede månedsrapporterne og sendte dem hjem til HOK i Danmark. Han vidste ikke dengang, hvad der skete med rapporterne, men i dag ved han, at de blev sendt rundt i forsvaret, herunder også til forsvarsministeren. Han kan vedstå det, han er citeret for i artiklen. Der kom ingenting ud af rapporterne, bortset fra måske ændring af nogle direktiver. Han fik ros for sine indberetninger, der var ledsaget af fotos af fængslerne og af fanger i cellerne. Kommunikationen foregik på forsvarets interne net til HOK's pressesektion i Karup, blandt andet Hans Vedholm og Grünberger. Pressesektionen hørte under ledelsessektionen, og deres oplysninger skulle viderekommunikeres til operationssektionen.

Han deltog i Legal Conference søndag den 11. juli 2004. Det er korrekt, som det fremgår af ”Notits fortsat den 16. juli 2004”, jf. ekstraktens bind VIII, side 111, at han tog spørgsmålet om overgreb op på denne conference.

I fængslerne var der ikke for lidt plads til fangerne. Cellen i et af fængslerne var som en stor lagerhal på størrelse med en fodboldbane, hvor der sad og lå 80-100 mennesker. Der kunne også være tale om et rum med 8-10 personer med et toilet og en vask i et hjørne. Det irakiske fængsel Al Makil i Basra, som var underlagt britisk styring, lignede et ældre, dansk fængsel. Der var ikke eneceller, bortset fra på politistationer. Forevist månedsrapport for maj 2004, pkt. 2, om tilsyn, jf. ekstraktens bind VIII, side 66, forklarede han, at forholdene i Al Makil fængslet så fine ud, og fangerne var glade. Der var et blomsterbed i fængselsgården. Det var ikke i Al Makil, problemet var. Forberedelsen af et fængselsbesøg bestod i at aftale en dag med fængselsledelsen og søge tilladelse fra englænderne samt arrangere eskorteret transport til og fra fængslet. Det danske militærpoliti havde ansvaret for at holde øje med de mange politistationer i det danske område og udførte tilsynet i samarbejde med nogle baltiske militærpolitifolk. Hvis han ville på uanmeldt besøg på en politistation, skulle det aftales med den person fra militærpolitiet, som havde ansvaret for tilsyn med den pågældende politistation.

Udtrykket ”britefinten” er han først stødt på i pressen lang tid efter sin hjemkomst. Afgørende for ansvaret for en fange er efter hans mening nationaliteten på den tilfangetagende enhed. Hvis Danmark står for ledelsen af en operation, hvor der bliver taget krigsfanger, er det efter hans opfattelse danskernes ansvar, at de pågældende krigsfanger bliver tilbageholdt under ordentlige forhold, og at de bliver løsladt, hvis de er uskyldige. Danskerne havde ikke fængselsfaciliteter i Irak og havde en aftale med briterne om at benytte deres faciliteter. Den omtalte ”britefinte” som beskrevet i artiklens faktaboks, jf. ekstraktens bind VII, side 1288, blev tidligst anvendt fra august 2004. Man ”medbragte ikke to eller flere britiske soldater” som anført i faktaboksen, men i den danske styrke indgik en britisk enhed. Der blev i hans tid i Irak ikke foretaget den bevidste omgåelse af reglerne, der er beskrevet som ”britefinten”. Sådan opererede de ikke. Den engelske enhed indgik ikke de danske styrker med det formål at lave en finte, og han tror heller ikke på den beskrevne ”irakerfinte”.

Adspurgt af advokat Peter Biering forklarede Kurt Borgkvist, at da hold 3 var i Irak, var det militære system ikke-eksisterende, mens det civile system fungerede delvist. Hold 3 indgik i begyndelsen i koalitionsstyrkerne som en del af besættelsesmagten. Efter magt-overdragelsen den 28. juni 2004 var koalitionsstyrkerne ikke længere en besættelsesmagt, og de skulle samarbejde med en selvstændig irakisk stat med eget forsvar og fængselsvæ-

sen. Han skulle føre tilsyn med alle fanger, der var blevet tilbageholdt i det danske operationsområde siden begyndelsen af 2003, uanset om de var blevet anholdt civilt, af danske styrker eller af andre landes militære styrker. Der var typisk kun danske soldater og en dansk læge med på tilsyn, men der kunne godt ved enkelte lejligheder tillige være briter til stede, ligesom fængselspersonalet også var der. Han har afhørt de irakiske fanger og hørt kommentarerne fra den irakiske dommer fra Al Qurnah, som virkede meget troværdig. Den hårdhændede behandling, han har forklaret om, blev begået af det lokale politi og ikke af TSU. Der var detaljerede regler om, hvor mange våben den almindelige iraker måtte have i sin bolig. Civile måtte ikke medbringe våben i deres biler og kunne derfor blive stoppet og få konfiskeret våben ved checkpoints.

Han ved ikke, hvorfor der er flere versioner af månedsrapporterne. Den sagsbehandling, der skete af hans indberetninger, foregik i Danmark. Den månedsrapport for maj 2004, der fremgår af tillægsekstraktens bind I, side 90 ff., er udarbejdet af ham, men kan være rettet lidt til. Den debat, han omtaler, var en debat i Danmark foranlediget af forholdene i Abu Ghraib fængslet, og som medførte nye skærpede retningslinjer for tilsyn. Al Makil fængslet lå inde i Basra by, der var briternes ansvarsområde, hvorfor han skulle have tilladelse fra briterne til at besøge fængslet. Al Makil fængslet blev bestyret af både irakerne og briterne. Fængselspersonalet var irakisk, mens den øverste tilsynsførende for fængslet var brite. DTDF – de britiske detentionsfaciliteter – lå i en lejr på en tidligere luftbase. Det er en fejl, når der i parentes under pkt. 4, jf. tillægsekstraktens bind I, side 91, står ”Al Makil fængslet”. Det var chefen for bataljonen og legal advisor, der deltog i den tidligere fanges besøg i fængslet. Fangen ville gerne takke sine medfanger og fangevogtere. Det viste, hvor godt fangerne var blevet behandlet af englænderne. Han er enig i den vurdering fra den fangeansvarlige MP, der fremgår af pkt. 5.1, jf. tillægsekstraktens bind I, side 92.

Den problematik vedrørende to manglende fanger, der omtales i HOK's brev af 22. juni 2004, pkt.1, jf. tillægsekstraktens bind I, side 93, viste det problematiske i at rekonstruere listerne over tilfangetagne. Listerne var lavet af tidligere MP'ere, som var taget hjem og ikke kunne spørges, og arkiverne var helt uoverskuelige. De ledte efter de to fanger. De fik at vide, at de sad i fængsel, men senere viste det sig, at de gik rundt i Basra og blev hentet en gang om ugen til medicinering. Det er de samme to fanger, der er omtalt i telefaxen af 23. juni 2004, jf. tillægsekstraktens bind I, side 115. De havde ingen klager over behandlingen af dem. Af månedsrapporten for juni 2004, jf. tillægsekstraktens bind I, side 130, fremgår deres observationer under et besøg på vistnok Al Meena fængslet, som var det

med ”lagerhallen”, og de to fanger, der er nævnt under pkt. 2.2.2, jf. samme ekstrakt side 131 øverst, var de samme to fanger fra Basra. Det, der er nedskrevet i rapporten om de otte fangers klager, er en gengivelse af fangernes egen forklaring til ham via tolk. Fangerne var englændernes ansvar, og derfor skulle klagerne meldes op i englænderens eget system, hvilket han oplyste sin britiske kollega om. Han erindrer ikke, at nogen fanger under dansk ansvar skulle have klaget over behandlingen af dem. Mange af fangerne var i tvivl om, hvem der havde anholdt dem, for soldaternes uniformer lignede hinanden.

Som det fremgår af HOK's skrivelse af 7. juli 2004 til Forsvarskommandoen, jf. tillægs-ekstraktens bind I, side 145-146, viderebragte han fangeklagerne på Legal Conference. Den dommer, der omtales, er dommeren fra Al Qurnah, som var meget troværdig. Han troede på dommeren, når han sagde, at fire af fangerne løj; det var dommerens professionelle vurdering. Dommeren baserede sin viden og hukommelse på en almindelig lommebog med spiralryg. Den undersøgelse, der er omtalt i telefax af 25. august 2004, jf. tillægs-ekstraktens bind I, side 157, erindrer han ikke nærmere om. Der kom ikke nogen afløser for ham i august 2004. Det er ham, der er den ”MJUR”, der ifølge notatet bekræftede videregivelse af fangeklagerne på Legal Conference, jf. telefax af 2. september 2004 i tillægs-ekstraktens bind I, side 172.

Han blev sendt til Kuwait den 30. juli 2004 og kom tilbage til lejren den 2. august 2004, inden han om aftenen den 3. august 2004 blev kaldt ind til chefen og fik at vide, at han selv, chefen og en tredje var blevet suspenderet som følge af Hommel-sagen, idet forsvarsministeren ville vise sin handlekraft. Han kom til Danmark den 5. august 2004. Han så aldrig sin efterfølger, men ved, at der kom en kvindelig jurist til lejren efter ham. Han talte aldrig med hende, og der skete således ikke nogen overlevering til hende. Han tog ”alle sine papirer” med hjem og overgav nogle ”interessante” dokumenter til auditøren den 11. august 2004. De officielle dokumenter forblev i Irak.

Han ved ikke, hvor de to TSU'ere, som er omtalt i indberetningen af en særlig hændelse, var rekrutteret fra. Det var den danske efterretningssektion, der havde kendskab til TSU'erne, men han ved ikke om de havde et samarbejde med TSU. Hvis der var nogen, der havde ansvaret for uddannelsen af dem, var det briterne. Han kender ikke fængslet kaldet Al Jamiat eller Al-Shu'oon.

”Britefinten” anvendte man ikke på hold 3, og han har ikke kendskab til ordrer om at anvende en fremgangsmåde som beskrevet som ”britefinten”. Efter hans opfattelse måtte danskerne ikke overlade fanger til irakere, hvis man havde en formodning om, at de anvendte tortur. Han mener, at det var en udbredt opfattelse, da han opholdt sig i Irak, at det irakiske politi var hårdhændede og anvendte metoder, som var eller nærmede sig tortur.

Når han til Information udtalte, at han ”holdt kæft i 7 år”, jf. ekstraktens bind VII, side 1282, mente han, at han ikke udtalte sig til pressen herom. Der var ikke fokus på sagen, så der var ingen, der spurgte ham om det. Han lavede fortrolige indberetninger til HOK i Danmark, og han ved ikke, hvad der skete på baggrund heraf. Han fik ikke mere at vide om sagsbehandlingen efter den 4. august 2004. Da han undersøgte, hvem der traf beslutningen om at sende ham hjem, talte han med tidligere kolleger i HOK og fik det klare indtryk, at det ikke var HOK, Forsvarskommandoen eller ministeriet, der havde truffet beslutningen, og at det derfor måtte være forsvarsministerens beslutning. Derfor mener han også, at ministeren må have læst hans månedsrapporter, men han har intet konkret kendskab hertil.

Adspurgt på ny af advokat Christian Jensen forklarede vidnet, at han fastlagde, hvilken nation der havde ansvaret for de otte fanger, der havde klaget, efter drøftelse med dommeren og politichefen og interview med de pågældende fanger. Han ved ikke, om månedsrapporten for juni 2004 lå til grund for beslutningen om at hjemsende ham i august 2004.

Vidnet forlod retssalen kl. 11.55.

Tidsplanen for den resterende del af hovedforhandlingen drøftedes.

Sagsøgernes advokater oplyste, at det ikke er muligt for dem at give møde den 23. og 26. marts 2018, og anmoder om, at hovedforhandlingen forlænges med en retsdag i maj måned.

Sagsøgtes advokat oplyste, at det på grund af andre hovedforhandlinger ikke er muligt for ham at give møde efter den 8. maj 2018. Anders Staffe vil blive afhørt inden for ”sagsøgtes del” af bevisførelsen.

Sagsøgernes advokater oplyste, at det foreløbig er planen for tirsdag den 13. marts 2018 om formiddagen, at der afhøres to vidner fra henholdsvis CYAN 1 og CYAN 4. De skal afhøres fra den danske ambassade i Beirut, men man kender ikke navnene på dem endnu.

Sagsøgtes advokat oplyste, at der i løbet af i dag vil blive overbragt en foreløbig tidsplan for den resterende del af vidneafhøringerne og en støttebilagssamling bind 4.

Sagen udsat til fortsat hovedforhandling den 13. marts 2018 kl. 9.30.

Retten hævet.

(Sign.)

— — —
Udskriftens rigtighed bekræftes. Østre Landsret, den 12-03-2018

Helle Spenner
sektionsleder